

АНАЛІТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ФІНАНСОВИХ УМОВ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Захарін С.В.

У науковій праці проаналізовано стан розвитку системи вищої освіти України. Визначені організаційно-економічні та фінансові умови функціонування системи вищої освіти. Обґрунтовано пропозиції щодо подальшої оптимізації розвитку системи вищої освіти.

Мета статті – викласти результати досліджень щодо аналітичного оцінювання організаційно-економічних та фінансових умов розвитку вищої освіти України.

В процесі дослідження використовувалися наступні методи: логічного узагальнення, абстрагування, індукції і дедукції, економічного моделювання, статистичного аналізу, експертних оцінок, аналітичних порівнянь.

В результаті проведеного дослідження обґрунтовано наступні висновки і узагальнення:

1. Державна політика розвитку вищої освіти має бути чітко визначена законодавчо та забезпечена належними фінансовими ресурсами (бюджетними та позабюджетними).

2. Надзвичайно актуальним для розвитку ринку освітніх послуг є визначення потреб ринку праці та формування державного замовлення на підготовку кадрів у розрізі спеціальностей та рівнів освіти.

3. Збільшення обсягів фінансування вищої освіти є необхідною, але не достатньою умовою для отримання високоякісних освітніх послуг, і, відповідно, високого рівня конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів.

4. Доцільна розробка та ухвалення державної цільової комплексної програми, яка б передбачала виведення 2-3 українських університетів до списку провідних університетів світу (ТОП-500).

5. Необхідно законодавчо визначити основні поняття вищої освіти як виду економічної діяльності, включаючи поняття “освітня послуга”, “освітній продукт”, “ринок освітніх послуг” та ін.

6. Для підвищення якості освітніх послуг, підвищення конкурентоспроможності національних ВНЗ та впровадження в систему вищої освіти України кращих надбань європейського досвіду реформування системи вищої освіти, застосування дієвих механізмів формування і регулювання освітніх послуг, держава має радикально розширити інституціональну, академічну та фінансову автономію вузів.

7. Державна політика забезпечення якості освітніх послуг у системі вищої освіти в Україні потребує дієвого інституційно-правового та фінансового забезпечення, на основі якого необхідно задіяти ефективні економічні механізми формування та регулювання освітніх послуг.

Ключові слова: вища освіта, вищий навчальний заклад, управління, освітня політика.

АНАЛИТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ И ФИНАНСОВЫХ УСЛОВИЙ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Захарин С.В.

В научном труде проанализировано состояние развития системы высшего образования Украины. Определены организационно-экономические и финансовые условия функционирования системы высшего образования. Обоснованы предложения относительно последующей оптимизации развития системы высшего образования.

Цель статьи - изложить результаты исследований аналитического оценивания организационно-экономических и финансовых условий развития высшего образования Украины.

В процессе исследования использовались следующие методы: логического обобщения, абстрагирования, индукции и дедукции, экономического моделирования, статистического анализа, экспертных оценок, аналитических сравнений.

В результате проведенного исследования обоснованы следующие выводы и обобщения:

1. Государственная политика развития высшего образования должна быть четко определена законодательно и обеспечена надлежащими финансовыми ресурсами (бюджетными и внебюджетными).

2. Чрезвычайно актуальным для развития рынка образовательных услуг является определение потребностей рынка труда и формирования государственного заказа на подготовку кадров в разрезе специальностей и уровней образования.

3. Увеличение объемов финансирования высшего образования является необходимым, но не достаточным условием для получения высококачественных образовательных услуг, и, соответственно, высокого уровня конкурентоспособности выпускников высших учебных заведений.

4. Целесообразна разработка и принятие государственной целевой комплексной программы, предусматривающей вывод 2-3 украинских университетов в список ведущих университетов мира (ТОП-500).

5. Необходимо законодательно определить основные понятия высшего образования как вида экономической деятельности, включая понятие "образовательная услуга", "образовательный продукт", "рынок образовательных услуг" и др..

6. Для повышения качества образовательных услуг, повышение конкурентоспособности национальных вузов и внедрение в систему высшего образования Украины лучших достижений европейского опыта реформирования системы высшего образования, применения действенных механизмов формирования и регулирования образовательных услуг государство должно радикально расширить институциональную, академическую и финансовую автономию вузов.

7. Государственная политика обеспечения качества образовательных услуг в системе высшего образования в Украине нуждается в действенном институционально-правовом и финансовом обеспечении, на основе которого необходимо задействовать эффективные экономические механизмы формирования и регулирования образовательных услуг.

***Ключевые слова:** высшее образование, высшее учебное заведение, управление, образовательная политика.*

ANALYTICAL ASSESSMENT OF ORGANIZATIONAL, ECONOMIC AND FINANCIAL CONDITIONS OF THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

The article analyses the condition of developing the higher education in Ukraine, determines organizational, economic and financial conditions of higher education system functioning and substantiates proposals on further optimization of development of higher education system.

Aim of the article is to highlight the results of researches on the analytical assessment of organizational, economic and financial conditions of development of higher education system in Ukraine.

The following methods were used for the research: logical generalization, abstraction, induction and deduction, economic modeling, statistical analysis, expert assessments and analytical comparisons.

The following conclusions are substantiated by the research:

5. State policy of higher education development shall be regulated by the current legislation and supported by the sufficient financial resources (budget and out-of-budget).

6. Very important task for developing the market of educational services is definition of labor market demands and formation of the state order for the trainings of employees on specialties and educational levels.

7. Increase of higher education financing is necessary, but insufficient condition for receiving high-quality educational services and achieving high level of competitiveness of graduates of higher educational institutions.

8. State target complex program aimed at including 2-3 Ukrainian universities in the list of world leading universities should be developed and approved (TOP-500).

5. It is necessary to approve on the legislative level the main concepts of higher education as type of economic activity, including the concepts "educational service", "educational product", "market of educational services", etc.

6. To increase the quality of educational services, competitive capacity of higher educational institutions and implement the best European experience of reforming higher educational system in the higher educational system of Ukraine and apply effective mechanisms of forming and regulating educational services, the state shall radically extend the institutional, academic and financial autonomy of higher educational institutions.

7. State policy in the sphere of providing qualitative educational services in the higher educational system in Ukraine requires effective institutional, legal and financial support for activating effective economic mechanisms of forming and regulating educational services.

Key words: *higher education, higher educational institutions, administration, educational policy.*

Актуальність теми дослідження. Вища освіта виступає однією із сфер діяльності, яка забезпечує довгострокову національну конкурентоспроможність.

Вища освіта має забезпечити національну економіку висококваліфікованими та креативними фахівцями, які будуть здатні вирішувати складні завдання технологічного розвитку.

Відтак, держава має вживати заходи, спрямовані на оптимізацію організаційно-економічних та фінансових умов функціонування системи вищої освіти. Цим пояснюється актуальність дослідження.

Огляд літератури, вибір методів дослідження. З актуальних проблем розвитку системи вищої освіти України видається чимало наукових праць [1-6]. Науковці глибоко аналізують економічні умови розвитку системи вищої освіти із використанням апробованих наукових методів.

Проте в сучасних умовах, які характеризуються виснаженням традиційних джерел фінансування діяльності вищих навчальних закладів, мають бути

ідентифіковані та оцінені організаційно-економічні та фінансові умови функціонування системи вищої освіти, а також визначені перспективи зміцнення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів.

В процесі дослідження використовувалися наступні методи: логічного узагальнення, абстрагування, індукції і дедукції, економічного моделювання, статистичного аналізу, експертних оцінок, аналітичних порівнянь.

Мета статті – викласти результати досліджень щодо аналітичного оцінювання організаційно-економічних та фінансових умов розвитку вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. Вища освіта України – це сфера освітянської діяльності, яка представлена вищими навчальними закладами I–IV рівнів акредитації, що створені і діють на підставі вимог законодавства про освіту відповідно до виданої ліцензії. В той же час поняття “вища освіта” в контексті нашого дослідження може розумітися як сфера господарської (економічної) діяльності, яка представлена закладами вищої освіти, що надають освітні послуги відповідно до статутних завдань за певну плату (за рахунок коштів бюджету або за рахунок інших джерел).

Протягом років Незалежності (починаючи з 1990-х рр.) сфера вищої освіти розвивалася випереджаючими темпами, що проявилось в першу чергу у зростанні кількості закладів вищої освіти та відповідному збільшенні чисельності студентів. Вказаний процес став закономірним наслідком двох чинників: здобуття Незалежності (необхідність підготовки фахівців у новітніх закладах, яких раніше на території України не існувала) та радикальна соціально-економічна реформа (можливість створення навчальних закладів приватної форми власності). Крім того, до складу сфери вищої освіти почали включати заклади I-II рівнів акредитації (коледжі, технікуми, училища), які в радянські часи входили до складу сфери середньої спеціальної освіти.

Дані про кількість вищих навчальних закладів та чисельність студентів (слухачів) представлено у табл. 3.

Таблиця 3

Вищі навчальні заклади та чисельність студентів (слухачів)

Показники	1995/ 1996	2000/ 2001	2005/ 2006	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011
Кількість закладів, всього, одиниць	1037	979	951	881	861	854
Чисельність студентів – всього, тис.осіб	1540,5	1930,9	2709,2	2763,9	2599,4	2491,3
Середня кількість студентів у одному закладі, тис.осіб	1,48	1,97	2,84	3,13	3,01	2,92

Складено за даними: [7, с. 8]

З наведених даних вбачається, що протягом 2000-2011 рр. триває тенденція зменшення кількості закладів. Вказане обумовлюється зависокими темпами зростання кількості закладів у попередній період (до 2000 р.), а також загостренням конкурентної ситуації на ринку освітніх послуг, в результаті чого непривабливі для споживачів заклади мають припинити свою діяльність.

Внаслідок деякого зменшення кількості навчальних закладів та одночасного збільшення контингенту студентів і слухачів відбулося зростання показника середньої кількості студентів у одному закладі (від 1,48 тис. у 1995/1996 навчальному році до 2,92 тис. у 2010/2011 навчальному році). Це позитивна тенденція, оскільки дозволяє сконцентрувати можливості щодо підготовки студентів і таким чином прискорити процес створення потужних вищих навчальних закладів із сучасною матеріально-технічною базою.

Зафіксоване незначне коливання кількості вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (від 345 у 2005/2006 навчальному році до 353 у 2008/2009 навчальному році). В той же час зафіксовано значні коливання кількості студентів і слухачів – зростання до 2008/2009 навчального року (2364,5 тис.осіб) з деяким зниженням у наступний період (2129,8 тис.осіб у 2010/2011 навчальному році). Причому зниження контингенту студентів і слухачів спостерігається за усіма формами навчання.

У табл. 2 представлено аналітичні дані про динаміку кількості закладів III-IV рівнів акредитації та кількості студентів (слухачів) в них у розрізі різних форм навчання.

Таблиця 2

**Вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації
та чисельність студентів (слухачів)**

Показники	1995/ 1996	2000/ 2001	2005/ 2006	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011
Кількість закладів, всього, одиниць	255	315	345	353	350	349
Чисельність студентів – всього, тис.осіб	922,8	1402,9	2203,8	2364,5	2245,2	2129,8
У тому числі за формами навчання:						
- денна	616,3	859,5	1233,8	1310,6	1280,7	1250,2
- вечірня	24,1	10,7	9,3	8,3	7,4	6,1
- заочна	282,4	532,7	960,7	1045,6	957,1	873,5
Середня кількість студентів у одному закладі, тис.осіб	3,614	4,45	6,38	6,69	6,41	6,10

Складено за даними: [7, с. 8]

Середня кількість студентів у одному вищому навчальному закладі III-IV рівнів акредитації становила у 2010/2011 навчальному році 6,10 тис.осіб. В той же час у країнах ЄС-15 середня кількість студентів, що навчаються в університетах, коливається на рівні від 14 тис.осіб (Греція) до 23 тис.осіб (Італія) [1; 3; 5]. Вказане свідчить про доцільність деякого скорочення мережі вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, що є запорукою подальшої концентрації обмежених ресурсів та створення можливостей для формування потужних закладів, що працюють із використанням сучасних навчальних технологій.

У радянські часи рішення про відкриття вищого навчального закладу, що надавав повну вищу освіту, приймалося після ретельних обґрунтувань, узгоджень, підготовчих заходів, ідентифікації ресурсної бази (у середньому 1 заклад у 2 роки). Натомість у роки Незалежності без створення належних умов (відсутність кадрового та фінансового ресурсу) було створено понад 200 таких закладів (тобто в середньому по 10 щороку).

Однією із особливостей системи вищої освіти є те, що вона здійснює підготовку іноземних громадян (експорт освітніх послуг). Згідно даних Держстату, у вищих навчальних закладах України станом на початок 2011/12 року навчалося 38166 іноземних громадян, у тому числі у закладах III-IV рівнів акредитації – 37848 іноземних громадян, що становить 1,78% від загальної чисельності студентів. Цікаво, що найбільша кількість іноземних студентів навчається не в столиці, а в Харківській області (понад 10 тис.осіб), що можна пояснити більш якісною роботою харківських вищих навчальних закладів в частині залучення іноземних замовників (споживачів). Лідерські позиції за чисельністю іноземних громадян, що здобувають вищу освіту у

вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, займають також м.Київ, Одеська, Луганська, Донецька області.

Найбільша кількість студентів у вищих навчальних закладах України навчається з таких країн: Китай (4,7 тис.осіб), Туркменістан (4,5 тис.осіб), Російська Федерація (3,5 тис.осіб), Індія (2,4 тис.осіб), Йорданія (2,2 тис.осіб), Ірану (1,2 тис. осіб).

У табл. 3 представлено дані про кількість закладів вищої освіти у розрізі їхніх типів.

Таблиця 3

Вищі навчальні заклади на початок 2010/11 навчального року, за типами закладів

Типи закладів	Кількість закладів, од.	Кількість студентів, тис.осіб	З них жінок, тис.осіб	Прийнято на початковий навчання, тис.осіб	на цикл	Випущено з закладу, тис.осіб
Всього	854	2491,3	1337,5	521,1		654,7
Технікуми	130	112,1	40,9	42,2		37,8
Училища	121	47,7	34,7	16,8		12,4
Коледжі	234	190,4	109,5	67,2		57,6
Університети	197	1679,2	917,1	316,0		428,5
Академії	62	329,4	158,9	54,2		79,8
Інститути	109	131,9	76,0	24,5		38,4
Консерваторії	1	0,6	0,4	0,1		0,1

Складено за даними: [7, с. 17]

З представлених даних вбачається, що основними типами вищих навчальних закладів в Україні є коледжі (234 од. на початок 2010/11 навчального року), університети (197 од.) та технікуми (130 од.). Найбільша кількість студентів сконцентровано в університетах (1679,2 тис.осіб на початок 2010/11 навчального року). Найбільша частка жінок серед контингенту студентів спостерігається в училищах та університетах.

Аналітичні дані свідчать про певну територіальну нерівномірність розміщення вищих навчальних закладів. Найбільша кількість закладів сконцентрована у регіонах з високою кількістю населення (м. Київ, Донецька, Дніпропетровська, Харківська обл.), що є цілком виправданим з точки зору орієнтації навчальних закладів на розміщення до потенційних споживачів. В той же час за кількістю університетів провідні позиції, окрім названих, займають також Львівська та Одеська області, що є наслідком реалізації набутого у попередні роки кадрового та наукового потенціалу. За кількістю вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (технікуми, коледжі) лідерські позиції утримують промислово розвинуті регіони – м.Київ, Донецька, Дніпропетровська, Луганська, Харківська, Одеська області, в яких сконцентрована значна кількість промислових підприємств, які використовують кваліфіковану робочу силу.

Одним із ключових показників, що характеризують якість роботи системи вищої освіти, є забезпеченість вищих навчальних закладів науково-педагогічними працівниками, у тому числі фахівцями вищої кваліфікації (з науковими ступенями). Згідно даних Держстату, у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації на початок 2010/11 року працювало 163,6 тис. осіб викладацького складу, у тому числі 142,7 тис. осіб – науково-педагогічні працівники (з них 13,4 тис. осіб мають науковий ступінь доктора наук, 66,7 тис.осіб – науковий ступінь кандидата наук).

Протягом 1990 – 2012 рр. кількість вищих навчальних закладів зростала темпами, вищими за темпи підготовки науково-педагогічних працівників для вищої школи, у тому числі фахівців найвищої кваліфікації. Це призвело до того, що окремі

заклади не виконують вимог за показниками забезпеченості науково-педагогічними працівниками вищої кваліфікації. Вказане негативно впливає на якість навчання, а також звужує науковий та інноваційний потенціал вищої освіти.

Одним із негативних чинників, що гальмує розвиток кадрового потенціалу вищої освіти, є незначний (недостатній) розмір заробітної плати науково-педагогічних працівників, слабкий рівень соціального забезпечення, занижка престижність викладацької діяльності.

Також важливим показником розвитку вищої освіти є рівень матеріально-технічного забезпечення вищих навчальних закладів. За цими показниками система вищої освіти України не відповідає сучасним вимогам. Загальна площа будівель, що перебувають у власності або оперативному управлінні вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, становить 22502,4 тис. кв. метрів, з яких 1530,6 тис. кв. метрів – орендовано у інших установах, а 384,7 тис. кв. метрів – здано в оренду іншим установам. Площа навчально-лабораторних приміщень вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації становить 14613,4 тис. кв. метрів, площа гуртожитків – 6682,3 тис. кв. метрів. Згідно даних Держстату, 469,9 тис. студентів потребують улаштування до гуртожитку.

Безробіття випускників спричиняють неправильна професійна орієнтація, доповнена низькою якістю вступників та їхньої наступної підготовки. В результаті спостерігається так звана «перекваліфікація робочої сили» національної економіки, надлишку в ній фахівців з повною вищою освітою (переважно неякісною) [7; 8].

Вищі навчальні заклади не мають належних інформаційних ресурсів для підготовки фахівців з вищою освітою. Наукові (науково-технічні) бібліотеки вищих навчальних закладах є порівняно невеликими, недостіними є кількісні показники підписки на провідні іноземні періодичні фахові видання та видання в електронному форматі [8].

В Україні станом на початок 2010/11 навчального року має власну бібліотеку 831 вищий навчальний заклад, бібліотечні пункти мають 283 закладів, загальний книжковий фонд становить понад 176 млн. екземплярів.

Однією із вад системи вищої освіти України є орієнтація вищих навчальних закладів на задоволення потреб споживачів, які бажають отримати так звані «модні» або «рейтингові» спеціальності (економіст, юрист, менеджер, психолог та ін.). Значна частка вищих навчальних закладів готують непрофільних для них фахівців, не маючи для цього належного кадрового, наукового та навчально-методичного забезпечення.

Згідно розрахунків фахівців Інституту вищої освіти НАПН України, наша держава щонайменше у 2,5 рази відстає за часткою випускників науково-природничої освітньої галузі, натомість надлишково готує фахівців з соціальних наук, бізнесу і права (41 %) [Луговой].

Одним із економічних факторів, що заважає переходу сфери вищої освіти на модель інноваційного розвитку, є недостатність фінансування. Вказане обумовлено кількома причинами: загальною економічною кризою, негативними демографічними тенденціями, відсутністю достатньої кількості конкурентоспроможних освітніх продуктів, слабкістю механізмів взаємодії навчальних закладів з роботодавцями, іноземними партнерами та міжнародними організаціями тощо [3; 4; 7].

Стан фінансування системи освіти загалом та вищої освіти зокрема за рахунок коштів бюджету представлено у табл.4.

З наведених даних вбачається, що фінансування освіти та вищої освіти відбувається невідомірно. Після зростання абсолютних обсягів видатків зведеного бюджету на фінансування освіти та вищої освіти у 2005-2009 рр., що пояснювалося зростанням бюджетних доходів та бюджетних видатків, у 2010 р. обсяг фінансування освіти та вищої освіти знизився, що було обумовлено стрімким падінням доходів та видатків бюджетів різних рівнів внаслідок фінансово-економічної кризи. Показово, що

у 2009 р., у найтяжчий період кризи, загальний обсяг видатків зведеного бюджету знизився, а видатки на освіту та вищу освіту зросли. Це говорить про намагання Уряду України здійснювати належне фінансування освітянської діяльності відповідно до взятих зобов'язань, на пріоритетних принципах.

Таблиця 4

**Фінансування освіти та вищої освіти
за рахунок коштів зведеного бюджету, млн.грн.**

Показники	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Обсяг видатків зведеного бюджету	48148,6	141989,5	226054,4	309230,7	307399,4	262428,0
У тому числі: На освіту	7085,5	26801,8	44333,6	60959,4	66773,6	55620,9
У тому числі: На вищу освіту	2285,5	7934,1	12827,8	18552,9	20966,3	17057,9

Складено за даними: [7, с.3].

У табл. 5 подано розрахунково-аналітичні показники щодо фінансування вищої освіти в Україні.

Таблиця 5

**Аналіз фінансування вищої освіти за рахунок коштів зведеного бюджету,
млн.грн.**

	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Видатки на вищу освіту:	1,3	1,8	1,8	2,0	2,3	2,2
- у % до ВВП						
- у % до загального обсягу видатків	4,7	5,7	5,7	6,0	6,8	6,5
- у % до обсягу видатків на освіту	32,3	29,6	28,9	30,4	31,4	30,7

Розраховано автором за даними: [7, с.3].

З наведеної таблиці випливає, що рівень бюджетного фінансування вищої освіти відносно ВВП та загального обсягу бюджетних видатків протягом 2008-2010 рр. порівняно з 2000-2007 рр. дещо збільшився. Так, якщо у 2000-2007 р. видатки на вищу освіту дорівнювали 1,3 – 1,8% ВВП та 4,7 – 5,7% загальних бюджетних видатків, то у 2008-2010 рр. ці показники збільшилися до 2,0 – 2,3% ВВП та 6,0 – 6,8% бюджетних видатків. Показово, що у 2010 р. відносні показники фінансового забезпечення вищої освіти за рахунок коштів бюджету дещо знизилися, що стало закономірним явищем суттєвого обмеження фінансування багатьох бюджетних програм, у тому числі і у сфері вищої освіти, викликаного необхідністю здійснювати видатки на фінансування захищених статей.

У сфері вищої освіти основний обсяг асигнованих бюджетних коштів спрямовується на заробітну плату та нарахування на неї, а також на стипендії. Тобто, в основному фінансуються соціально захищені статті витрат (“статті проїдання”). В той же час майже не фінансуються інвестиційні витрати на нове будівництво, впровадження нових освітніх технологій, закупівлю навчального обладнання, проведення перспективних наукових досліджень (“статті розвитку”). Однією з основних причин зазначеного неблагополучного становища в Україні є велика кількість вищих навчальних закладів та їхніх позабазових структурних підрозділів. Фахівці неодноразово вказували на надміре розростання системи вищої освіти України, яка продукує “непотрібних” суспільству та ринку фахівців. Парадоксально,

що ліцензований обсяг прийому у 2012 р. на бакалаврські програми становив 1,2 млн. осіб, вдвічі перевищивши кількість осіб, які закінчили середню школу. Державне замовлення на підготовку фахівців у вищих навчальних закладах різних форм власності проводиться непрозоро, без урахування якості освітніх послуг.

Порівняємо динаміку відносних показників фінансового забезпечення сфери вищої освіти із сферами вищої освіти інших країн. До вибірки включено дані про системи вищої освіти провідних країн світу (передові країни Організації економічного співробітництва та розвитку – ОЕСР, Європейського Союзу, Америки), з огляду на те, що саме на ці країни слід орієнтуватися Україні при модернізації власної вищої освіти та впровадженні перспективних моделей фінансово-економічного забезпечення її розвитку.

Дані про фінансування вищої освіти (у % до ВВП) наведено у табл.6.

Таблиця 6

Обсяг бюджетного фінансування розвитку вищої освіти в окремих країнах

Країни, групи країн, роки даних	Бюджетні видатки, що спрямовуються на вищу освіту, % ВВП,	У тому числі бюджетні видатки, що спрямовуються на наукову та інноваційну діяльність установ вищої освіти, % ВВП
Україна, 2011 р.	2,3 %	0,05
Країни ОЕСР (середнє за країнами), 2009 р.	1,6 %	0,45
Країни ЄС (21), що є членами ОЕСР, 2009 р.	1,4 %	0,49
Російська Федерація, 2009 р.	1,8 %	0,09

Складено за даними: [2; 3; 4].

Як вбачається з поданої таблиці, в Україні зафіксовано відносно високий показник бюджетного фінансування сфери вищої освіти (відносно ВВП). Натомість в Україні майже не фінансується наукова (дослідницька) та інноваційна діяльність установ вищої освіти.

Дані про чисельність студентів вищих навчальних закладів за джерелами фінансування їхнього навчання наведено у табл. 7

Таблиця 7

Чисельність студентів вищих навчальних закладів за джерелами фінансування їхнього навчання

Показники	Вищі навчальні заклади – усього			У т.ч. вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації		
	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Всього студентів, тис.осіб	2763,9	2599,4	2491,3	2364,5	2245,2	2129,8
У тому числі за рахунок:						
Державного бюджету	975,0	952,6	945,5	827,2	820,5	815,2
Місцевих бюджетів	94,4	98,6	100,3	21,3	21,7	21,0
Юридичних осіб	14,2	8,7	8,8	13,7	8,5	8,5
Фізичних осіб	1680,2	1593,5	1436,7	1502,4	1394,5	1285,2

Складено за даними: [7, с.13]

З наведених даних вбачається, що протягом 2008-2011 рр. триває тенденція зниження кількості студентів, що навчаються у вищих навчальних закладів, в тому

числі у розрізі наявних джерел фінансування (окрім коштів місцевих бюджетів). Вказане пояснюється як демографічними проблемами (стрімке зниження кількості молоді, що народилася у першій половині 1990-х рр.), так і недостатністю фінансових ресурсів внаслідок загострення фінансово-економічної кризи.

Розподіл студентів вищих навчальних закладів за джерелами фінансування їхнього навчання наведено у табл. 8.

Як результат, в Україні у вищих навчальних закладах навчається майже 90% молоді у віці від 17 до 22 років, у той час як у інших країнах цей показник знаходиться на рівні 30-45%. Відтак, через завелику кількість студентів вищих навчальних закладів, рівень бюджетних видатків на одного студента в Україні значно нижчий, аніж у провідних країнах світу.

Таблиця 8

Розподіл студентів вищих навчальних закладів за джерелами фінансування їхнього навчання

Показники	Вищі навчальні заклади – усього			У т.ч. вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації		
	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Всього студентів, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
У тому числі за рахунок: Державного бюджету	35,3	36,7	38,0	35,0	36,5	38,3
Місцевих бюджетів	3,4	3,8	4,0	0,9	1,0	1,0
Юридичних осіб	0,5	0,3	0,3	0,6	0,4	0,4
Фізичних осіб	60,8	59,2	57,7	63,5	62,1	60,3

Складено за даними: [7, с.13]

Тому нині актуальною і значущою проблемою сьогодення є вибір та обґрунтування перспективних напрямів фінансово-економічного забезпечення функціонування системи вищої освіти, що адекватні сучасним викликам соціально-економічної ситуації та відповідають довгостроковим прогнозам технологічного розвитку.

Серед значних втрат сфери вищої освіти України – суттєва девальвація науково-технічного та інноваційного потенціалу переважної більшості вищих навчальних закладів, що проявляється зокрема у низькій результативності їхньої наукової та інноваційної діяльності [2; 3; 4; 8].

Результативність наукової діяльності науково-педагогічних працівників в Україні оцінюється переважно за кількісними параметрами (кількість наукових праць, обсяг друкованих аркушів тощо), а майже всі наукові публікації оприлюднюються у виданнях, які не входять до світових наукометричних баз даних. В системі вищої освіти України немає ефективних механізмів стимулювання наукової творчості та високої результативності дослідницької діяльності науково-педагогічних працівників.

У більшості вищих навчальних закладів фундаментальні та прикладні науково-дослідні роботи і науково-технічні розробки взагалі не фінансуються, ані за кошти бюджету, ані за кошти з інших джерел. Обсяги фінансування наукової діяльності навіть провідних закладів є незначними. Приміром, Київський національний університет імені Тараса Шевченка та Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» у 2011 р. мали доведений обсяг фінансування наукових і науково-технічних робіт відповідно 82,6 та 65,4 млн грн. [2], що ледве складає десяту частину загальних видатків на утримання закладів. Зрозуміло, це звужує дослідницький потенціал вищих навчальних закладів та каталізує їхню деградацію.

У провідних країні світу, які демонструють найвищі позиції національної вищої освіти за світовими рейтингами, неухильно збільшується частка досліджень і розробок у структурі навчання висококваліфікованих фахівців у вартісному вираженні. Тобто в закладах вищої освіти провідних країн більшою мірою реалізується принцип “навчання через дослідження і розробки”. Відносно невелика частка останніх у вищій школі США (9,9 %) значною мірою компенсується вагомими інвестиціями в розвиток бібліотечної справи та інформаційних ресурсів і технологій [3; 4; 6].

Система вищої освіти України не може продемонструвати високу якість діяльності в системі міжнародних координат, що підтверджується зокрема результатами незалежного рейтингування вищих навчальних закладів, яке регулярно проводиться впливовими міжнародними організаціями.

Система вищої освіти України не містить у своєму складі зразкові за міжнародними стандартами вищі навчальні заклади. Основним недоліком таких закладів, згідно позиції міжнародних організацій, є відсутність належної наукової та інноваційної діяльності. У вищих навчальних закладах України, на противагу від закладів інших країн, майже не представлено наукових шкіл світового рівня. Наукова робота студентської молоді нерідко зводиться до виконання формальних процедур.

Результати проведеного аналізу дають змогу зробити висновок, що сфера вищої освіти України протягом 1990-2012 рр. розвивалася доволі високими темпами, але переважно на екстенсивній основі. Відбувалося зростання кількості закладів, але без належного їхнього забезпечення необхідними кадровими, науковими (дослідницькими) та інноваційними ресурсами. Кількість студентів, що навчаються у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, збільшилася за роки Незалежності майже у 3 рази, що призводить до неоднозначних економічних наслідків. Зокрема, промисловість України вже зараз відчуває дефіцит висококваліфікованих робітників.

Установи вищої освіти орієнтуються на задоволення платоспроможного попиту, а тому готують в першу чергу фахівців так званих «модних» професій. В таких умовах звичайно страждає якість навчання.

Можемо також стверджувати, що розвиток вищої освіти відбувається у несприятливих макроекономічних умовах. Дається взнаки падіння платоспроможного попиту, через що окремі заклади змушені припинити діяльність, а окремі – знижують ціни (демпенгують), що неодмінно позначається на падінні якості навчання. Демографічна криза 1990-х рр. призвела до зниження кількості потенційних споживачів освітніх послуг. Відчувається недостатність бюджетної підтримки інвестиційного процесу у сфері вищої освіти.

У державі не створено організаційно-економічного механізму залучення потенціалу вищої школи до виконання перспективних наукових та інноваційних розробок. Значна кількість закладів не мають фінансового ресурсу на організацію наукових досліджень і розробок.

Не можемо оцінити позитивно ситуацію, коли в системі вищої освіти функціонує майже 200 університетів, значна частина яких не виконує функцій класичного університету – бути не просто “освітнім закладом” (як це має місце у нас), а центром державотворення, осередком суспільного прогресу, науки, культури. Вітчизняні університети в переважній більшості орієнтуються на надання освітніх послуг з метою отримання доходу, а не на формування моделей розвитку держави, суспільства, бізнесу з урахуванням сучасних викликів.

Особливістю вищої освіти України як виду економічної діяльності є присутність у ринковому просторі освітніх установ (вищих навчальних закладів) державної та комунальної форм власності, які одночасно виступають і як бюджетні установи (тобто отримують кошти з бюджетів різних рівнів задля виробництва суспільних благ), і як

суб'єкти економічної діяльності (орієнтовані на досягнення позитивних результатів господарювання шляхом вироблення освітніх послуг та їх продажу на конкурентному ринку).

При цьому у сфері вищої освіти, як показав проведений аналіз, основною інституцією, що замовляє і оплачує освітні послуги, є держава. Кошти державного та місцевих бюджетів є провідним джерелом доходу установ (інституцій) системи вищої освіти України.

Ця тенденція є загальносвітовою, оскільки переважна більшість сучасних розвинених країн законодавчо закріпили право громадян на здобуття освіти, що потребує здійснення ресурсного (у тому числі фінансового) забезпечення оплати вироблених освітніх послуг за рахунок бюджетів різних рівнів.

Сфера вищої освіти виконує також важливі соціальні завдання, зокрема, через механізм стипендіальних виплат (що фінансуються за рахунок бюджету) забезпечує підтримку студентів, тобто непрацездатних громадян, які здобувають вищу освіту, а також забезпечує цих громадян доступним житлом (у гуртожитках). На даний час реалізація вказаних завдань можлива лише в рамках функціонування державних і комунальних вищих навчальних закладів.

Система бюджетного фінансування вищих навчальних закладів державної та комунальної форм власності є вкрай нераціональною і піддається обґрунтованій критиці науковців та практиків [6; 8]. Зокрема, найбільшою проблемою є недостатній обсяг фінансування, який визначається не з реальних потреб, а з можливостей бюджету, а по суті – обраними державними чиновниками параметрами бюджетної політики (для якої належне фінансування освіти ніколи не було пріоритетом) [1; 5].

Серед основних проблем удосконалення методології кошторисного планування можна виділити наступні [2; 3; 4]:

- неможливість повного врахування динаміки цін (вартості) на основні блага (включаючи вартість праці), що споживаються (використовуються) бюджетною установою (так, у 2009 р. був несподівано для бюджетних установ переглянутий розмір мінімальної заробітної плати, що потребувало коригування кошторисів та оперативного узгодження їх з фінансовими органами),
- відсутність методик прогнозування обсягів надходжень від надання платних послуг (окремі послуги можуть надаватися і платно, і безоплатно),
- висока залежність доходів окремих бюджетних установ від загальних макроекономічних показників (наявних і реальних доходів населення), що майже неможливо врахувати у кошторисному плануванні,
- недосконалість методик планування матеріальних витрат, і як наслідок – необґрунтоване завищення окремих видатків (ціна палива, послуг зв'язку, окремих матеріалів),
- ймовірнісний характер планування кількості (одиниць) та обсягу (глибини) надання певних послуг (кількість дітей в школах, кількість виїздів на екстрені випадки, кількість пацієнтів тощо).

Протягом останніх років триває тенденція поступового зниження кількості вищих навчальних закладів, у тому числі вищих навчальних закладів державної та комунальної форм власності. Причому частка вищих навчальних закладів державної та комунальної форм власності у загальній структурі вищих навчальних закладів має тенденцію до зменшення (з 89,2% у 1995/96 навчальному році до 77,9% у 2010/11 навчальному році). Це говорить про те, що держава скорочує кількість державних і комунальних вищих навчальних закладів швидшими темпами, аніж скорочується кількість вищих навчальних закладів приватної форми власності. Це стало закономірним наслідком неконтрольованого (і необґрунтованого) зростання кількості вищих навчальних закладів у попередні роки, що призвело до утворення "зайвих" і неконкурентоспроможних закладів.

Чисельність студентів у вищих навчальних закладах державної та комунальної форм власності до 2009/10 навчального року зростала, хоча кількість вказаних закладів зменшувалася, через що стрімко зріс показник середньої чисельності студентів у одному закладі (з 1,58 тис.осіб у 1995/96 навчального року до 3,32 тис.осіб у 2009/10 навчальному році, або у понад 2 рази). Це позитивне явище, оскільки дозволяє сконцентрувати більшу кількість студентів у потужних закладах, які мають належний рівень матеріально-технічного та кадрового забезпечення.

У 2009/10 та 2010/11 навчальних роках чисельність студентів у вищих навчальних закладах державної та комунальної форм власності зменшилася, в першу чергу через зменшення студентів, що здобувають вищу освіту на заочній формі навчання. Це стало закономірним наслідком негативних демографічних процесів у державі, в першу чергу стрімкого зменшення народжуваності у 1990-х рр.

Через зменшення загальної (абсолютної) кількості студентів зазнав зменшення і показник чисельності студентів у розрахунку на 10 тис. населення (з 493 у 2005/06 навчальному році до 477 у 2010/11 навчальному році), хоча він значно перевищує аналогічні показники у інших країнах.

Однією із особливостей розвитку вищої освіти України є відомча розпорошеність вищих навчальних закладів. Вказані заклади відносяться до сфери управління різних відомств, що не сприяє гармонійному розвитку системи вищої освіти України.

У таблиці представлено дані про відомчу приналежність закладів вищої освіти України, а також про кількість студентів, що навчаються у цих закладах.

Таблиця 9

Відомча приналежність закладів вищої освіти України, а також кількість студентів, що навчаються у цих закладах.

	Кількість установ, од.		Чисельність студентів у ВНЗ III-IV рівнів акредитації, тис.осіб, усього
	Усього	У т.ч. університетів	
Україна – усього	854	197	2129,8
У тому числі:	45	17	183,7
Міністерство аграрної політики			
Міністерство освіти, науки, молоді та спорту	291	94	1291,6
Міністерство оборони	5	1	7,7
Міністерство культури і туризму	35	4	22,4
Міністерство охорони здоров'я	52	13	67,4
Міністерство інфраструктури	20	3	41,1
Міністерство внутрішніх справ	13	5	66,2
Довідково: приватні вищі навчальні заклади	188	43	266,0
Інші відомства	205	17	183,7

Складено автором на основі [7, с. 21].

З наведених даних випливає, що в Україні існує досить багато відомств (центральної влади), в підпорядкуванні яких знаходяться вищі навчальні заклади. Якщо для окремих навчальних закладів відомча підпорядкованість видається виправданою (силові та правоохоронні відомства), то для інших – сумнівною. Вказане створює непотрібну відомчу роздробленість системи вищої освіти, розпорошує обмежені кадрові та фінансові ресурси. Найбільша кількість закладів знаходиться у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Важливою характеристикою спроможності вищої освіти задовільняти суспільні потреби у висококваліфікованих фахівцях є чисельність випускників, які отримали направлення на роботу (тобто гарантовано отримують перше робоче місце за здобутою спеціальністю), а також чисельність випускників, які поряд з вищою освітою здобули робітничу професію. Відповідні дані представлено у таблиці 10.

Таблиця 10

Кількість випускників, які отримали направлення на роботу, а також поряд з вищою освітою здобули робітничу професію

	Чисельність випускників, які отримали направлення на роботу		Чисельність випускників ВНЗ, які отримали робітничу професію, тис.осіб
	Всього, тис.осіб	У % до загальної кількості випускників	
Україна – усього	181,9	27,8	48,8
У тому числі:			
Міністерство аграрної політики	19,2	35,9	14,7
Міністерство освіти, науки, молоді та спорту	112,4	30,5	22,0
Міністерство оборони	1,3	69,3	-
Міністерство культури і туризму	2,4	22,5	0,1
Міністерство охорони здоров'я	8,7	44,3	0,0
Міністерство інфраструктури	4,4	26,2	3,7
Міністерство внутрішніх справ	3,8	23,0	0,2
Довідково: приватні вищі навчальні заклади	5,0	5,2	4,6
Інші відомства	24,7	24,2	3,5

Складено автором на основі [7, с. 21].

З наведених даних вбачається, що питома вага випускників, які отримали направлення на роботу, дорівнює лише 27,8%, причому цей показник значно диференційований в залежності від відомчої підпорядкованості закладу (від 23,0% для Міністерства внутрішніх справ до 69,3% для Міністерства оборони).

Найбільша кількість випускників, що отримали поряд з вищою освітою робітничу професію, зафіксовано у закладах Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (22 тис. осіб).

В системі вищої освіти важливе значення мають показники результативності прийому до вищих навчальних закладів. Якість навчання в значній мірі обумовлюється якістю контингенту студентів, престижністю серед молоді освіти як такої. Вказані явища частково можна оцінити через аналіз конкурсу (конкурсної ситуації) до різних закладів.

У вищих навчальних закладах державної та комунальної форми власності середній конкурс перевищував 100 заяв на 100 зарахованих, що в цілому можна оцінити позитивно. Тобто, вищі навчальні заклади мали змогу відібрати для навчання найкращих (тих, що показали відносно кращі результати) абітурієнтів. Високі конкурси спостерігалися до вищих навчальних закладів державної форми власності III-IV рівнів акредитації (понад 400 заяв на 100 зарахованих), що говорить про високу

престижність повної вищої освіти серед абітурієнтів та їхніх батьків (потенційних споживачів освітніх послуг).

Важливим чинником розвитку вищих навчальних закладів державної та комунальної форм власності, як було вказано, є визначення джерел фінансування поточної та перспективної діяльності, а в структурі цих джерел важливе значення має фінансування за рахунок бюджетів. Дані про прийом студентів у вищі навчальні заклади у розрізі джерел фінансування та сферою управління наведено у табл.11.

Таблиця 11

Прийом студентів до вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації у розрізі джерел фінансування та сферою управління, тис. осіб

	Всього	В тому числі для навчання за рахунок			
		Держ-бюджету	Місцевих бюджетів	ЦОВВ	Фізичних осіб
Україна – усього	392,0	173,9	4,9	0,9	212,3
У тому числі:	40,0	20,7	-	0,0	19,3
Міністерство аграрної політики					
Міністерство освіти, науки, молоді та спорту	242,0	119,8	2,2	0,1	120,0
Міністерство оборони	1,6	1,4	-	-	0,2
Міністерство культури і туризму	3,9	2,5	0,1	0,0	1,2
Міністерство охорони здоров'я	15,6	4,6	0,0	0,0	10,9
Міністерство інфраструктури	6,8	2,9	-	0,0	3,9
Міністерство внутрішніх справ	12,4	5,4	-	0,6	6,3

Складено автором на основі [7, с. 21].

З даних наведеної таблиці можна зробити висновок, що найбільша кількість студентів прийнято до закладів, які знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, що і не дивно, зважаючи на те, що у підпорядкуванні вказаного органу знаходиться найбільша кількість вищих навчальних закладів.

Роль державного бюджету у фінансуванні підготовки студентів є традиційно вагомою (від 30% до 50% в залежності від відомства). У вищих навчальних закладах, які знаходяться у підпорядкуванні Міністерства оборони, Міністерства аграрної політики та Міністерства культури, більшість (понад 50%) студентів навчаються за рахунок коштів державного бюджету України.

Вітчизняна система вищої освіти розвивається доволі високими темпами. Але суспільство і держава мають вжити заходів, спрямованих на підвищення якості освіти. Вказане завдання має бути вирішене на основі врахування позиції вищих навчальних закладів, науково-педагогічних працівників, органів студентського самоврядування, громадських організацій роботодавців – тобто усіх тих, хто безпосередньо відчуває результати навчального процесу.

Причиною низької якості освітніх послуг, що їх надають вищі навчальні заклади України, є відсутність комплексного підходу до розробки управлінських рішень, які б враховували економічні аспекти розвитку вищої освіти в умовах ринку. У зв'язку з цим набуває актуальності теоретичне й концептуальне переосмислення ролі й місця сфери освіти та професійної підготовки у вітчизняній економіці.

Виділено основні виклики, що постають перед системою вищої освіти України з

урахуванням необхідності здійснення системних трансформаційних перетворень у цій сфері, а саме: необхідність відмови від застарілих методів навчання студентів; подолання відірваності наукових напрацювань української вищої освіти від здобутків світової науки та реальних потреб ринку; посилення кадрового складу викладачів ВНЗ, перекваліфікація тих, хто повною мірою не володіє комп'ютерною технікою, інтерактивними методами навчання та іноземними мовами (окремої уваги потребують викладачі пенсійного віку, що становлять понад 28% від загального професорсько-викладацького складу ВНЗ України); забезпечення комплексного розвитку освітньої інфраструктури; підвищення якості освітніх послуг; адаптація системи вищої освіти в Україні до демографічних викликів (зокрема, до зменшення кількості та до зміни віку учнів і студентів); досягнення балансу між ринком освітніх послуг вищої освіти та потребами динамічного розвитку ринку праці в Україні (з урахуванням тенденцій внутрішньої та зовнішньої трудової міграції); зорієнтованість вищої освіти на цільове (фахове) працевлаштування молодих спеціалістів; необхідність використання в Україні потенціалу системи безперервної освіти («освіта впродовж життя»), що відповідає меті розбудови інноваційного суспільства, становленню «економіки знань» тощо.

Висновки. В результаті проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки і узагальнення:

1. Державна політика розвитку вищої освіти має бути чітко визначена законодавчо та забезпечена належними фінансовими ресурсами (бюджетними та позабюджетними). Вказана політика має бути спрямована на підтримку дослідницького наукового потенціалу вищих навчальних закладів, збереження кращих університетських традицій та забезпечення підготовки висококваліфікованих кадрів.

2. Надзвичайно актуальним для розвитку ринку освітніх послуг є визначення потреб ринку праці та формування державного замовлення на підготовку кадрів у розрізі спеціальностей та рівнів освіти. Однак виконання цього завдання ускладнюється фактичною відсутністю досліджень і відповідних прогнозів щодо середньострокового та довгострокового попиту на фахівців. У той же час слід висловити застереження, що при визначенні показників держзамовлення небезпечно орієнтуватися лише на потреби поточного попиту спотвореного кризою вітчизняного ринку праці, що є вкрай небезпечним для вирішення завдань збереження науково-освітнього потенціалу держави в цілому. Тому ще одним невідкладним спільним завданням для держави, роботодавців і вищої школи є вирішення двоєдиної задачі – розвиток високотехнологічного ринку праці та його кадрове забезпечення.

3. Збільшення обсягів фінансування вищої освіти є необхідною, але не достатньою умовою для отримання високоякісних освітніх послуг, і, відповідно, високого рівня конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів. Необхідно проводити низку кардинальних структурно-організаційних і фінансово-економічних заходів та змінювати методи управління.

Необхідне відновлення належної конкурентоспроможності рівня оплати праці науково-педагогічних працівників.

4. Доцільна розробка та ухвалення державної цільової комплексної програми, яка б передбачала виведення 2-3 українських університетів до списку провідних університетів світу (ТОП-500).

Необхідно сконцентрувати фінансові ресурси у вищій освіті шляхом скорочення кількості вищих навчальних закладів та їх укрупнення. Це має важливе значення з точки зору підвищення якості освіти і її ролі в забезпеченні розвитку і конкурентоспроможності України на світових ринках.

Доцільне проведення “інвентаризації” наявних вищих навчальних закладів та скорочення ліцензованих обсягів підготовки фахівців. Одним із основних критеріїв для видачі ліцензії на освітню діяльність має бути врахування профілю вищого навчального закладу.

5. Необхідно законодавчо визначити основні поняття вищої освіти як виду економічної діяльності, включаючи поняття “освітня послуга”, “освітній продукт”, “ринок освітніх послуг” та ін.

Доцільна розробка Методичних рекомендацій з питань визначення вартості освітніх послуг, що надаються вищими навчальними закладами.

У сфері фінансування підготовки фахівців мають бути налагоджені ефективні моделі державно-приватного партнерства.

6. Для підвищення якості освітніх послуг, підвищення конкурентоспроможності національних ВНЗ та впровадження в систему вищої освіти України кращих надбань європейського досвіду реформування системи вищої освіти, застосування дієвих механізмів формування і регулювання освітніх послуг, держава має радикально розширити інституціональну, академічну та фінансову автономію вузів. Нове українське законодавство з питань вищої освіти повинно змінити адміністративні методи регулювання діяльності ВНЗ та створити інституціональне підґрунтя для надання їм широкої автономії. Адже саме демократизація вищої освіти розглядається як чинник її інтеграції у європейський та світовий освітній простір.

7. Державна політика забезпечення якості освітніх послуг у системі вищої освіти в Україні потребує дієвого інституційно-правового та фінансового забезпечення, на основі якого необхідно задіяти ефективні економічні механізми формування та регулювання освітніх послуг. Вирішення цього питання потребує врахування світових тенденцій та стратегій модернізації світового освітнього простору; викликів глобалізації та конкурентних ризиків ХХІ ст. Оновлене законодавство про вищу освіту має врахувати загальну європейську стратегію; сприяти задіяню базових інструментів реформування, а не зосереджуватись на механічному копіюванні окремих зарубіжних зразків організації вищої школи.

Перспективи подальших розвідок. У майбутньому мають бути виконані дослідження щодо вироблення економетричних моделей, які б давали змогу прогнозувати економічні параметри розвитку вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Боголіб Т.М. *Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період* / Т.М. Боголіб. – К., 2006. – 324 с.
2. *Економічні аспекти проблем розвитку вищої освіти в Україні : монографія* / за ред. чл.-кор. НАПНУ І.М. Грищенка. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – 478 с.
3. *Економіка вищої освіти України : тенденції та механізм розвитку* / за ред. акад. НАПНУ В.П. Андрущенко. – К. : Педагогічна преса, 2006. – 208 с.
4. *Економічні основи інноваційного розвитку вищих навчальних закладів України* / за ред. акад. НАПНУ В.І. Лугового. – К. : Педагогічна преса, 2009. – 384 с.
5. Каленюк І.С. *Економіка освіти : навч. посіб.* / І. С. Каленюк. – К. : Знання України, 2003. – 316 с.
6. Комарова О.А. *Освітній потенціал : теоретико-методологічні та практичні аспекти формування* / О. А. Комарова. – Кіровоград : ДЛАУ, 2009. – 336 с.
7. *Основні показники діяльності вищих навчальних закладів на початок 2010/11 навчального року / статистичне видання.* – К. : Держстат, 2012. – 109 с.
8. *Україна у вимірі економіки знань* / за ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К. : Основа, 2006. – 592 с.

References

1. *Bogolib T.M. Finansove zabezpechennja rozvytku vyshhoi' osvity i nauky v transformacijnyj period.* [Financial support of development of higher education and science in the transformation period]. K., 2006. 324 p.

2. *Ekonomichni aspekty problem rozvytku vyshhoi' osvity v Ukraini* [Economic aspects of problems in developing higher education of Ukraine]. : monografija / za red. chl.-kor. NAPNU I.M. Gryshhenka. Hmel'nyc'kyj : HNU, 2010. 478 p.

3. *Ekonomika vyshhoi' osvity Ukrainy : tendencii' ta mehanizm rozvytku* [Economics of higher education of Ukraine: tendencies and development mechanism]. za red. akad. NAPNU V.P. Andrushhenka. K. : Pedagogichna presa, 2006. 208 p.

4. *Ekonomichni osnovy innovacijnogo rozvytku vyshhyh navchal'nyh zakladiv Ukrainy* [Economic basics of innovative development of higher educational institutions of Ukraine]. za red. akad. NAPNU V.I. Lugovogo. K. : Pedagogichna presa, 2009. 384 p.

5. *Kalenjuk I.S. Ekonomika osvity* [Economics of education]. : navch. posib. K. : Znannja Ukrainy, 2003. 316 p.

6. *Komarova O.A. Osvitnij potencial : teoretyko-metodologichni ta praktychni aspekty formuvannja.* [Educational potential: theoretical, methodological and practical aspects of formation]. Kirovograd : DLAU, 2009. 336 p.

7. *Osnovni pokaznyky dijal'nosti vyshhyh navchal'nyh zakladiv na pochatok 2010/11 navchal'nogo roku* [The main indicators of activities of higher educational institutions at the beginning of 2010/11 education year]. *statystychny vydannja.* K. : Derzhstat, 2012. 109 p.

8. *Ukrai'na u vymiri ekonomiky znan'* [Ukraine within the framework of economics of knowledge]. za red.akad. NAN Ukrainy V.M. Gejcja. K. : Osnova, 2006. 592 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Захарін Сергій Володимирович, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач кафедри фінансів
Київський національний університет технологій та дизайну
вул. Немировича-Данченка, 2, м. Київ, 01011, Україна

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Захарин Сергей Владимирович, доктор экономических наук, старший научный сотрудник, заведующий кафедрой финансов
Киевский национальный университет технологий и дизайна
ул. Немировича-Данченко, 2, г. Киев, 01011, Украина

DATA ABOUT THE AUTHOR

Sergiy Volodymyrovych Zakharin, Doctor of Economics, Higher Scientific Associate, Head of Board of Finance
Kyiv National University of Technologies and Design
Nemyrovycha-Danchenko Str., 2, Kyiv, 01011, Ukraine